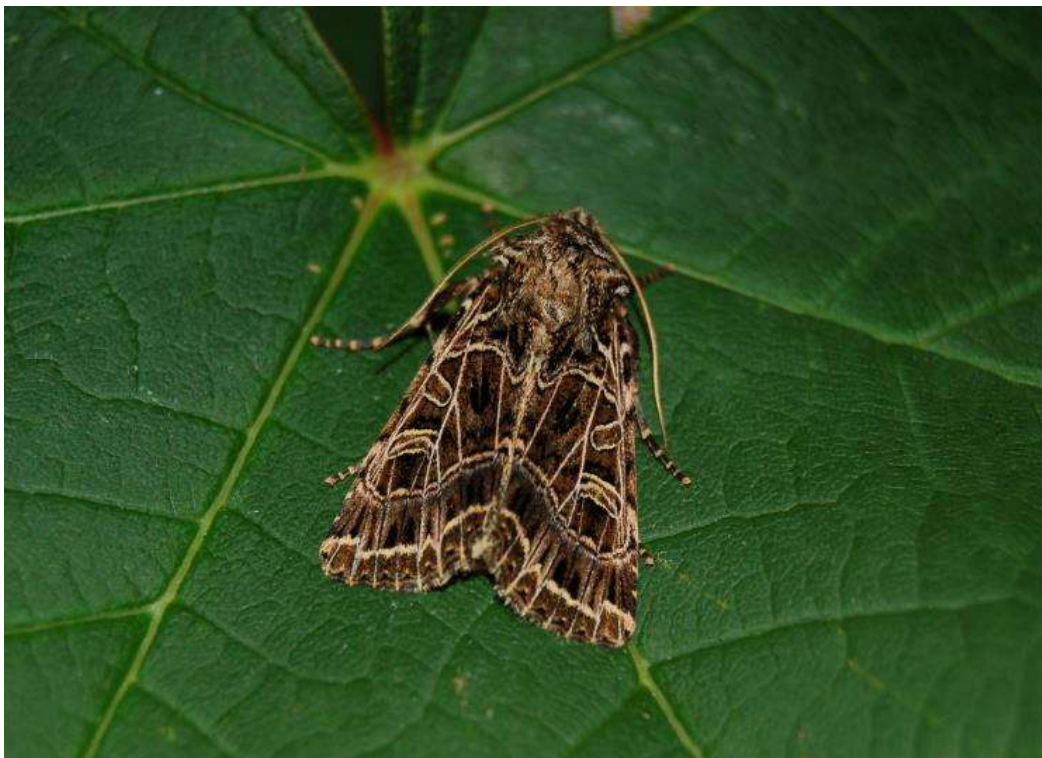

Impressie van een tweetal onderzoeksgebieden. Grasland van It Fryske Gea bij het Easterskar (Rotsterhaule) en een agrarisch perceel bij Aldeboarn. Foto's Anthonie Stip (zie pag. 24)

Heliophobus reticulata
(Gelijnde silene-uil)
Foto: G.Tuinstra
(zie pag. 32)

Catoptria verellus (Zwartbruine vlakjesmot)
Foto: G.Tuinstra (zie pag. 35)

Galleria mellonella (Grote wasmot)
Foto: G.Tuinstra (zie pag. 35)

Cochylimorpha straminea (Moerasbladroller)
Foto: G.Tuinstra (zie pag. 34)

Boven:
Mijn met rups *Lyonieta prunifoliella*
(Sleedoornhangmatmot)
Foto: G.Tuinstra (zie pag. 33)

Links:
Celypha rivulana (Scherpgetekende
kruidenbladroller)
Foto: S.Roodbergen Zie pag. 28

Eusosma conterminana (Sladistelknoopvlekje), 19 augustus 2015.
Foto: Andy Saunders (zie pag. 35)

Maar in mei gebeurde er niets en ook de maand juni ging voorbij..hmmm, dat belooft niet veel goeds. Mijn schoonzus belde ook al eens om te horen hoe het maar “haar baby” ging. Ik gaf de hoop al op en dacht die was overleden. Op 31 juli 2015 kwam er toch een geboorte. Niet van een prachtige vlinder, maar van een zeer grote sluipwesp! Enerzijds een teleurstelling. Ik had graag de prachtige vlinder willen “showen” aan schoonfamilie. Toch is zo’n sluipwesp ook weer een fascinerend beest.

De juiste naam opgevraagd bij mijn mede bestuursleden. Siep had de foto’s op zijn beurt weer doorgesluisd naar Kees Zwakhals en die wist haarfijn te vertellen dat het hier om een *Callajoppa exaltatoria*, een vrouwtje, ging. Hij zei ook dat dit een bekende parasiet is van de *Sphinx ligustri*.

Nachtvlindernieuws uit het Lauwersmeer – Gerrit Tuinstra

Al sinds 2003 werk ik aan de inventarisatie van nachtvlinders in het Lauwersmeergebied. Jaarlijks ben ik met regelmaat in het gebied om op allerlei plekken naar nachtvlinders te zoeken. ’s Nachts met de lamp, maar ook veel ’s avonds door het gebied heen struinen levert soms soorten op die nog niet eerder in het gebied waargenomen werden. En dit geldt ook voor het zoeken naar bladmijnen, waarmee ook het afgelopen seizoen de lijst weer ietwat uitgebreid kon worden. Maar na jaren veldwerk wordt het natuurlijk wel steeds lastiger om nieuwe soorten te vinden, hoewel de lijst van de micro’s vast nog kan groeien.

In 2015 werd het gebied 28 keer bezocht. Op 21 avonden c.q. nachten werd met de lamp gewerkt en op één van de avonden werd ook gesmeerd. Drie keer werd specifiek naar mijnen gezocht en één keer, in het vroege voorjaar, werd naar zwammen gezocht waarin rupsen van bepaalde soorten kunnen zitten.

In totaal werden in 2015 623 soorten nachtvlinders waargenomen. Onderverdeeld naar macro’s en micro’s betrof het respectievelijk 311 en 312 soorten. Het aantal soorten dat nog niet eerder in het gebied waargenomen was, betrof voor de macro’s en micro’s respectievelijk 9 en 44. Dit aantal is aanzienlijk minder dan het aantal nieuwe soorten dat in 2014 waargenomen werd (resp. 16 en 79). En dat terwijl het gebied toen in totaal 23 keer bezocht werd. Op basis hiervan zou je kunnen zeggen dat het seizoen 2015 minder goed was dan 2014. Echter omdat het steeds moeilijker wordt om nieuwe soorten te pakken te krijgen, gaat dit misschien niet helemaal op.

Macro’s nieuw in 2015

Dus 9 nieuwe macro’s in het afgelopen seizoen. Althans, als je *Dahlica triquetrella* (zandzakdrager) tot de macro’s rekent, wat ik (in tegenstelling tot sommige andere vlinderaars) wel doe. Op zich niet vreemd dat deze soort nog niet eerder in het

gebied waargenomen werd. Want als vlinder zul je 'm niet snel vinden en het is dan ook zaak om naar de zakjes te zoeken. Tijdens een wandeltochtje op 24 april werden diverse zakjes gevonden op palen en borden in de omgeving van de werkschuur van Staatsbosbeheer. *D. triquetrella* is een van de zakdragers waarbij in Nederland 'parthenogenese' voortkomt. Dit wil zeggen dat de vrouwtjes van deze soort nakomelingen krijgen zonder dat hierbij mannetjes een rol bij spelen. De vrouwtjes leggen dus eieren die niet bevrucht zijn door mannetjes – maar ze komen wel uit! Een bijzonder natuurfenomeen! Het gericht zoeken naar deze en andere soorten zakdragers (familie Psychidae) kan leuke vondsten opleveren, al is het determineren van de zakjes dan vaak weer een lastige onderneming.

Een opvallende soort die al eerder in het gebied verwacht werd, maar pas in 2015 voor het eerst waargenomen werd, is *Deilephila porcellus* (klein avondrood). In het binnenland is dit een vlinder van de wat drogere zandgronden maar daarnaast komt de soort met name voor in de kuststreek, in het duingebied. Op 4 juli kwamen twee exemplaren van deze prachtige vlinder op de lamp af. Rupsen van *D. porcellus* leven op verschillende soorten walstro, die ook in het Lauwersmeergebied wel voorkomen. Toch zal de populatie hier niet groot zijn, want dan was de vlinder ongetwijfeld vaker waargenomen, mede omdat hij goed op licht komt.

Op 12 juni werd de eerste *Odontopera bidentata* (getande spanner) voor het Lauwersmeergebied op licht aangetroffen. Deze vrij grote, lichtbruin gekleurde vlinder, met sterk 'getande' voorvleugels komt met name voor op de drogere zandgronden, centraal in Nederland alsmede in de drie noordelijke provincies. Rupsen van *O. bidentata* leven op diverse soorten loofbomen en –struiken. De vlinder vliegt vrij vroeg in het jaar, met een piek in mei, en kan eigenlijk niet verward worden met andere soorten spanners – of wellicht uilen, want het is een spanner met een fors lichaam, zoals ook uilen dat veelal hebben.

Een veel kleinere spanner die vorig jaar nieuw was voor het Lauwersmeer (waargenomen op 12 juni), is *Scopula floslactata* (roomkleurige stipspanner). Hoewel er een aantal goede kenmerken zijn voor het onderscheid met *Scopula immutata* (bosspanner) worden beide soorten nogal eens met elkaar verward. Deze laatste soort is overigens in het Lauwersmeergebied veel vaker waargenomen.

Een fraaie spanner en tevens trekvlinder is *Rhodometra simplana* (roodstreepspanner). 2015 was een bijzonder goed jaar voor trekvlinders. Door het gehele land zijn van diverse soorten trekvlinders behoorlijke aantallen gezien. Dit geldt zeker ook voor *R. sacraria*, waarvan in het noorden van Nederland nog maar weinig waarnemingen bekend waren. Echter in 2015 zijn er ook verspreid in de noordelijke provincies diverse waarnemingen gedaan. Op 30 augustus werd een exemplaar op licht gevangen, vlakbij het dorp Lauwersoog. Het waaide die avond stevig vanuit noordelijke richting en daarom werd een plek gezocht achter een bosrand. Het resultaat op die avond was door de harde wind ietwat teleurstellend, maar dat werd goed gemaakt door de waarneming van *R. sacraria*!

Twee andere soorten trekvlinders die nog niet eerder in het Lauwersmeer waargenomen werden zijn *Heliiothis peltigera* (vlekdaguil) en *Helicoverpa armigera* (katoendaguil). Ook voor deze soorten geldt dat het noorden van Nederland over het algemeen dun bezaaid is met waarnemingen. In het zuiden, en dan met name in de provincie Zeeland, worden over het algemeen veel meer exemplaren gezien. De waarneming van *H. peltigera* werd gedaan door Bouke en Jaring Roosma, op 8 juni. Ze voerden de waarneming in op waarneming.nl, voorzien van foto! Een exemplaar van *H. armigera* werd gevangen op 14 augustus. Op deze avond zou de lamp opgesteld worden in het open veld vanwege de goede weersomstandigheden. Echter tijdens het opstellen was er in de verte onweer te horen en de buienradar liet zien dat er enkele stevige buien in aantocht waren. Derhalve werd de boel weer ingepakt en een andere locatie gezocht. Deze werd gevonden bij de werkschuur van Staatsbosbeheer. Hier is een afdak waar de lamp geplaatst kan worden. Bij regen dus een mooie 'reservelocatie'. Vooral op warme avonden is regen geen probleem voor veel vlindersoorten en ze vliegen dan ook gewoon door.

Nog later in het seizoen, op 20 september, werden twee exemplaren van *Agrochola lychnidis* (variabele herfstuil) waargenomen op licht. Deze uitgesproken najaarssoort wordt met name in Friesland niet zo veel waargenomen, zeker niet in tegenstelling tot een aantal andere soorten van het genus *Agrochola*. In het Lauwersmeergebied zijn *A. lota* (zwartstipvlinder) en *A. circellaris* (bruine herfstuil) heel gewone soorten. *A. macilenta* (geelbruine herfstuil) is een wat minder algemene soort in het gebied en van de prachtige *A. helvola* (roodachtige herfstuil) zijn slechts twee waarnemingen gedaan. Zoals de Nederlandse naam van de vlinder al aangeeft is *A. lychnidis* een erg variabele vlinder, qua basiskleur van de voorvleugels. Sommige exemplaren hebben een roodbruine kleur, andere zijn geler of juist grijzer. De tekening is overigens niet variabel en de vlinder kan daardoor eigenlijk alleen maar verward worden met *Omphaloscelis lunosa* (maansikkeluil). Een goed bruikbaar kenmerk voor het onderscheid van beide soorten zit in de achtervleugels, die bij *A. lychnidis* effen zijn. Bij *O. lunosa* zijn de achtervleugels gevlekt. Een ander onderscheid is de vlek aan de voorrand van de voorvleugel, op korte afstand van de vleugelpunt. Deze vlek is bij *A. lychnidis* een aaneengesloten vlek, terwijl deze bij *O. lunosa* uit meerdere kleine vlekjes bestaat. De laatste nieuwe macro die in 2015 waargenomen werd (11 juli) is de fraai getekende *Heliophobus reticulata* (gelijnde silene-uil), een vrij zeldzame uil die in het binnenland verspreid voorkomt en dan met name op de Veluwe. **(Foto: zie pag. 19)** In Zuidoost Friesland is de vlinder bekend van een klein aantal plekken (bv. Schaopedobbe en Aekingerzand). Langs de kust (duinen) komt de soort veel meer voor, zo ook op de Waddeneilanden. Langs de Waddenkust op het Friese en Groninger vaste land werd *H. reticulata* nog niet eerder gezien! *H. reticulata* heeft op de voorvleugels een soort raster van lichte lijnen en zou daardoor verward

kunnen worden met de iets algemenere *Naenia typica* (splinterstreep). Echter deze soort heeft veel bredere vleugels dan *H. reticulata*.

Micro's nieuw in 2015

Het gaat te ver om hier alle 44 nieuwe soorten micro's voor het Lauwersmeergebied te noemen, maar voor een aantal is dat wel de moeite waard om te doen.

Zowel in het voorjaar als (met name) in het najaar werd een aantal bladmineerders gevonden van soorten die nog niet eerder waren gezien. Een aantal daarvan:

Eriocrania sangii (grijsrupspurpermot): op 22 mei werden drie rupsen gevonden in blaasmijnen op berk (*Betula spec.*). Omdat er op berk meerdere *Eriocrania*-soorten zitten is de determinatie niet altijd even gemakkelijk, echter de rupsen van *E. sangii* zijn duidelijk grijs, in tegenstelling tot de witte of gelige rupsen van andere *Eriocrania*-soorten. Opvallend ook, voor *Eriocrania*-soorten, is dat de frass (uitwerpselen van de rups) in lange draden in de mijn ligt.

Ectoedemia lousella (akenvruchtmineermot): al eerder werd naar deze soort gezocht, ofwel naar de mijnen in de vruchten (vleugeltjes) van Spaanse aak (*Acer campestre*). Op 12 oktober werden de kleine mijntjes gevonden op diverse Spaanse aken langs een parkeerterrein in het gebied.

Ectoedemia intimella (wilgennerfmineermot): de mijnen van deze soort zijn te vinden op diverse wilgensoorten, met name boswilg (*Salix caprea*) en grauwe wilg (*S. cinerea*). De mijnen zijn opvallend omdat ze vanuit de bladsteel het blad in lopen en de mijn een dubbel frass-spoortje bevat. De mijnen van *E. intimella* werden op twee plekken gevonden, op 12 oktober en 2 november, allen in boswilg.

Phyllonorycter dubitella (boswilgvouwmot): een vouwmot die ook boswilg als voedselplant heeft is *P. dubitella*, in Nederland een zeldzame (of in ieder geval weinig gevonden) soort. Op 12 oktober werden op een grote boswilgstruik nabij de jachthaven tientallen vouwmijnen gevonden. Een handvol bladeren werd verzameld en meegenomen om de vlinders uit te kunnen kweken. Omdat er nog een aantal soorten op boswilg kunnen zitten is dit zeer welkom voor de determinatie. De mijnen werden binnenshuis bewaard en na korte tijd kwam één vlinder tevoorschijn, waarmee de determinatie van *P. dubitella* kon worden bevestigd.

Lyonetia prunifoliella (sleedoornhangmatmot): op 28 september werd in een wegberm een mijn gevonden (**Foto: zie pag. 20**) op sleedoorn (*Prunus spinosa*). Het blad werd verzameld en gefotografeerd en ter determinatie voorgelegd aan Willem Ellis. Hij vermoedde dat het om *Lyonetia prunifoliella* ging. Het blad werd bewaard maar de rups verliet het blad spoedig omdat het begon te verdorren. De rups is verpopt en enige tijd later is de vlinder tevoorschijn gekomen. Het ging om een donkere vorm van *L. prunifoliella*.

Chrysoesthia drurella (gloriemot): zeker geen zeldzame soort, maar wel eentje die je niet vaak ziet. Jammer, want *C. drurella* is een prachtig, vooral oranje en zwart

gekleurd vlindertje, met zilverachtige weerschijnende schubben, verspreid over de vleugels. Op 28 september werden mijnen van *C. drurella* gevonden op een meldesoort (*Atriplex* spec.). Het gaat bij deze soort om opvallende mijnen, die beginnen als gangmijn en later vaak overgaan in een blaas. Niet alleen meldesoorten worden door de vlinder gebruikt als voedselplant, maar ook ganzevoetsoorten (*Chenopodium* spec.).

Naast de bladmineerders werden diverse andere soorten micro's nieuw voor het gebied gevonden. De volgende zijn de moeite waard om te vermelden:

Cauchas rufimitrella (pinksterbloemlangsprietmot): deze langsprietmot vliegt vroeg in het jaar en is dan vrij gemakkelijk als imago te vinden op bloeiende pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) – ook de voedselplant van de rups. Op 5 juni werden vier exemplaren aangetroffen op bloeiende pinksterbloemen in een wegberm.

Helcystogramma lutatella (lichte rietpalpmot): deze micro is in Nederland vrij zeldzaam, in tegenstelling tot zijn 'neefje' *H. rufescens*. Beide soorten zijn van elkaar te onderscheiden door het ontbreken van zwarte stippen op de voorvleugels bij *H. rufescens*. Beide soorten hebben diverse grassen als voedselplant. Op 14 augustus werd een enkel exemplaar van *H. lutatella* op licht waargenomen.

Cochylimorpha straminea (moerasbladroller): deze bladroller werd in 2015 voor het eerst in het gebied waargenomen, wat op zich opvallend is. **(Foto: zie pag. 20)** De vlinder heeft een aantal voedselplanten, waarvan in het Lauwersmeergebied alleen knoopkruid (*Centaurea jacea*) voorkomt. Deze plant groeit op verschillende plekken verspreid in het gebied, bijvoorbeeld in de wegbermen. En daar werd ook de vlinder op een aantal plekken waargenomen, met name in de avond, tijdens het struinen door de vegetatie. De vlinders werden daarbij gemakkelijk opgejaagd. Nadat ze opgejaagd werden vlogen ze een korte afstand waarna ze weer gingen zitten in de vegetatie, met name op de stengels van knoopkruid. In totaal werden zo'n 40 exemplaren van deze bladroller waargenomen, van 6 tot en met 21 augustus. Slechts één exemplaar werd op licht gevangen.

Cymolomia hartigiana (leemvlekbladroller): deze opvallend gekleurde bladroller leeft op sparrensoorten (*Abies* spec. en *Picea* spec.). Deze naaldbomen staan op slechts een aantal plekken in het Lauwersmeergebied. Een enkel exemplaar werd op licht waargenomen op 10 augustus, op een plek op korte afstand van een bosrand met diverse soorten naaldbomen.

Gibberifera simplana (witte populierenbladroller): ook van deze landelijk zeldzame bladroller werd slechts een enkel exemplaar waargenomen. Dit was op een plek niet ver van een groeiplaats van ratelpopulier (*Populus tremula*), de voedselplant van de rups. Het exemplaar werd gevangen op 1 juli.

Tebenna micalis (zilveroogje): een heel bijzondere vangst was die van het zilveroogje. *T. micalis* werd in Nederland voor het eerst waargenomen op 3 september 2011, te Schoorl. Op 9 juni 2014 werd het tweede exemplaar gezien in Hilversum. Het derde en vierde exemplaar werden te Oostkapelle en Lauwersoog

gevangen, op exact dezelfde datum: 21 augustus 2015. Op 22 en 30 augustus 2015 volgden waarnemingen uit Venray. Het is de moeite waard om te letten op deze kleine vlinder, die in Nederland mogelijk met een opmars bezig is. Het is vooral opletten op plekken waar de voedselplant groeit, heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*). In het Lauwersmeergebied groeit deze opvallende geel bloeiende plant op verschillende plekken, soms in (zeer) groot aantal.

Galleria mellonella (grote wasmot): hoewel *G. mellonella* in Nederland niet een heel zeldzame soort is, had ik persoonlijk deze grote micro nog nooit gezien! **(Foto: zie pag. 19)**. Op 6 augustus werd een exemplaar op licht gevangen, vlakbij het dorp Lauwersoog.

Catoptria verellus (zwartbruine vlakjesmot): een vlinder die in Nederland met een sterke opmars bezig is, is *C. verellus*. **(Foto: zie pag. 19)** Vooral de laatste tijd zijn er wat meer waarnemingen van deze vlinder in het noorden van Nederland. In het Lauwersmeergebied was deze soort tot 2015 nog niet eerder waargenomen. Des te opvallender dat *C. verellus* in 2015 maar liefst op drie verschillende data waargenomen werd; 11 en 16 juli en 14 augustus. Op 11 juli werden zelfs vijf exemplaren gezien!

Het laatste nieuws uit Sint Nicolaasga: *Eucosma conterminana* nieuw voor Friesland - Andy Saunders

Op 19 augustus 2015 had ik in mijn achtertuin, in de lichtval, een bladroller (Tortricidae). **(Foto: zie pag. 20)** Ik wist zeker dat het een nieuwe soort voor mij was en dat de vlinder behoorde tot het genus *Eucosma*. Maar de vraag was welke soort precies? In Nederland komen twaalf *Eucosma*-soorten voor. Van die twaalf waren er acht soorten in Friesland gevonden. Maar nu is het totaal negen!

Op 26 juni 2011 had ik mijn eerste *Eucosma* hier in Sint Nicolaasga gevangen. Dat was de gewone *Eucosma cana* (Distelknoopvlekje). De vlinder was gedetermineerd door Tymo Muus aan de hand van een genitaalpreparaat. De vlinder van 19 augustus 2015 was anders en ook later in het jaar gevangen. Ik maakte foto's van de micro en heb hem in een klein potje gedaan en bewaard voor de determinatiedag in januari in Hemrik.

Tijdens de determinatiedag keek Leo Bot naar mijn micro's van 2015. Hij was niet zeker van de *Eucosma* maar hij dacht dat het *Eucosma conterminana* (Sladistelknoopvlekje) was. Voor de zekerheid nam hij de vlinder mee om een genitaalpreparaat te maken. Een week later kreeg ik bericht van Leo waaruit bleek dat het inderdaad *Eucosma conterminana* was. Ik stuurde een email naar Willem Ellis om te vragen of de vlinder ooit in Friesland gevangen was. Het antwoord was 'nee'. Dit was dus de eerste vangst van *Eucosma conterminana* in Friesland.

Graag wil ik Tymo Muus bedanken voor het determineren van *Eucosma cana* en Leo Bot voor het determineren van *Eucosma conterminana*. Ook dank aan Willem